

Regula honestatis moralis seu tractatus theologicus tripartitus de regula moraliter agendi

In Duos Item Libros Dividitur: In priori potissima fundamenta, & principia moderni Probabilismi intrinseca exactè, & accuratè examinata multipliciter evertuntur, & non esse verè principia, ... In posteriori verò eundem cum modernis Decretis Pontificiis multiplici argumento ... ubi multa de ultimi ...

Camargo, Ignacio de

[S.l.], 1702

Controversia IV. Utrùm opinio gravium Doctoru[m] stans pro libertate contra legem, saltèm æquè tantùm, aut minùs, quàm opinio contraria legem propugna[n]s, sit regula honestatis moralis? Ubi multis ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94767](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94767)

rum, quibus Auctores illi moventur ad eam opinionem docendam. Non loquimur de rusticis, & imperitis, qui nequeunt per se ipsos rationum momenta librare; de his enim hominibus dicetur alibi, quomodo se gerere debeant. Itaque universalis Recentiorum assertio non solum falsa est, sed etiam (quod est plane mirabile) omnino vera, quin & evidens est, idque in ipsorum etiam Recentiorum principiis, assertio universalis eorum assertioni contraria.

59. Illatio ex dictis est manifestata, non solum absolute, sed etiam in principiis Recentium Probabilistarum. Porro secundum ipsos nulla prorsus opinio negans legis obligationem, sufficit ad honeste operandum, nisi fuerit directe certo, & evidenter probabilis; quod, ut principium certum in via Probabilistarum, Terillus passim supponit, & statuit, & firmius adhuc nunc a Pro-

babilistis tenetur; neque enim aliter declinari posse arbitrantur fulmen Pontificiae sententiae, quod benignam sententiam videbatur saltem affluisse, dum ann. 1679. Innocentius XI. sententiam benignissimam, quae docebat universaliter licitum usum cuiusvis opinionis, tenuiter etiam probabilis, cum aliis 64. publico Decreto confixit. At nulla opinio, ex eo praecise quod doceatur a multis, & gravibus Auctoribus, est certo, & evidenter, immo nec vere probabilis; potest nanque contingere, uti non raro de facto contigit, ut sit, non modo falsa, sed etiam improbabilis, & damnatione digna, ut manifeste constat ex dictis. Igitur nulla opinio, eo praecise quod doceatur a multis, & gravibus Auctoribus, est regula sufficiens ad operandum; quae est assertio contraria (& evidens, etiam ad homines) assertioni communi recentium Probabilistarum.

CONTROVERSIA QUARTA.

Utrum opinio gravium Doctorum stans pro libertate contra legem, saltem quando est probabilis, licet aequae tantum, aut minus, quam opinio contraria legem propugnans, sit regula honestatis moralis? Ubi multis praemissis pro recta intelligentia, & resolutione quaestionis, refertur duplex Probabilistarum opinio, quae late postmodum impugnanda deseritur.

1. **H**aec potissima est totius nostri Operis controversia, in cuius vera resolutione haud minoris momenti negotium vertitur, quam animarum ipsa salus aeterna: ut merito proinde non segniter, sed totis prorsus ingenii viribus, totisque mentis nostrae conatibus divinae gratiae auxilio munitis, incumbere cuncti debeamus, quovis deposito contentionis affectu, in tantae veritatis accuratissimam, ac sincerissimam inquisitionem. Ut vero resolutio, quae ad omnes pertinet, omnibus, si fieri potest, facilis, ac pervia reddatur, operae pretium sit in ipso huius disputationis ingressu genuinam terminorum in hac materia magis frequentium significationem exponere, & quaedam notabilia praemittere in eundem scopum conducantia, ut proprium tandem, atque legitimum aperiatur quaestionis sensum.

ARTICULUS I.

Pro dicendorum intelligentia aliqua praenotantur, & exponuntur.

2. **H**abemus jam ex duplici probationem existimationem, vel opinionem nostram, de alicujus actionis honesta-

state: item non quamcunque opinionem unius, vel multorum gravium Auctorum, esse regulam honestatis moralis, sive, quod idem est, sufficere ad honestè operandum. Modò ulterius inquirimus, quid sit dicendum, quando opinio gravium Auctorum, licet sit minus tuta, est tamen absolutè probabilis; non tamen magis, sed vel æquè, vel minus, quàm opinio opposita tutior. Pro cuius controversiæ faciliori, ac clariori resolutione sequentia breviter prænotanda sunt.

3. Et in primis quid sit, & quod duplex, regula honestatis moralis; in quo consistat ipsius reſtitudo, & unde tandem sit desumenda; quid sit honestas, vel inhonestas actionis humanæ, & moralis; de qua honestatis regula procedat controversia nostra, & qua ratione regula formalis, ac proxima, de qua tandem tota lis est, cum ipsa conscientia recurrit: hæc, inquam, omnia patent ex prima controversia. Divisiones verò conscientiæ, & alia multa ad illas spectantia, quæ necessaria modò non sunt, & expeditum cursum disputationis alieno tempore præmaturata confunderent, opportuno in loco tractabimus. His ergo prætermiſſis.

4. Notandum primò est, probabile, latissimè sumptum, esse quidquid, ut verum, ab intellectu probari potest, nimirum enuntiarı per enuntiationem incertam, seu per iudicium opinativum: quo sensu omnis opinio probabilis dicenda est; nanque probabile in hac latitudine in idem recidit cum opinabili. Cæterum in præſenti probabile, & opinio probabilis, in strictiori sensu accipiuntur. Nominē ergo opinionis probabilis significatur iudicium intellectus non prorsus certum, sed verè opinativum, quo enuntiantur, objectum honestum esse, vel inhonestum, seu, quod eodem redit, esse, aut non esse lege prohibitum, idque non temerè, aut præcipitanter, sed ex aliquo digno, sufficientique fundamen-

to. Si fundamentum desumptum sit ex objecto ipſo, aut ex propriis ipsius circumſtantiis, tunc iudicium vocatur probabile ab intrinſeco: si verò unice ex auctoritate alicujus, aut plurium gravium Auctorum, dicitur ab extrinſeco probabile: si denique ex capite utroque, probabile tunc erit ab intrinſeco, simul & ab extrinſeco. Utraque autem hæc probabilitas aliis nominibus, & ſatis congruis, appellari conſuevit *authentica*, vel *rationalis*.

5. Notandum ſecundò, conſultò dictum eſſe, *iudicium non prorsus certum, sed verè opinativum*; modò enim non loquimur de probabili in ſenſu præciſivo, seu poſitivo tantum, prout ſcilicet dicit poſitivam, & veram dignitatem approbationis, præſcindendo à iudicii incertitudine, vel certitudine (quo ſenſu, quod eſt certum, aut evidens, maximè probabile eſt) ſed probabile accipimus, prout dicit dignitatem prædictam, cum excluſione tamen abſolutæ, & perfectæ certitudinis.

6. Notandum tertio, denominationem *probabilis*, ſi rigorosè loqui velimus, primariò, & principaliter cadere ſupra objectum, & ex ipſo refundi ſecundariò, & minus principaliter in actum. Certè probabile ſimpliciter dictum nihil eſt aliud, quàm, quod probari poteſt, aut debet, seu, quod dignum eſt, ut probetur per actualem iudicium intellectus, quod eſt ipſa actualis probatio; ſicut amabile, vel viſibile, eſt quod videri, aut amari poteſt per amorem, aut viſionem actualem: quod verò ab intellectu per actualem iudicium probatur, aut probari poteſt, non eſt iudicium ipſum, ut tale, ſed objectum potiùs ipſius. Ut tale, inquam; nam ſi conſideretur, quatenus eſt objectum alterius iudicii reſlexi, per quod cognoscitur probabiliter, tunc de iudicio ipſo directo eodem modo loquendum eſt, ac de aliis objectis probabilibus.

7. Objectum ergo ſe habet ut ſu-

subjectum, supra quod cadit denominatio *probabilis*; iudicium verò est forma illius denominationis: sicut in physicis paries, exempli gratia, est subjectum dealbabile, vel dealbatum; albedo autem non est alba simpliciter, sed forma dealbans parietem. Denique opinio nostra, vel iudicium probabile appellatur, quatenus respicit objectum probabile: unde denominatio est in objecto quasi passivè, in actu verò velut activè. Actus ergo, si propriè loquendum esset, non tam probabilis absolute, quam probativus dici deberet. Uti tamen jam habet, ut sine restrictione probabilis dicatur, quod certè parum refert, dummodò clarè constet, quid per hanc vocem significemus.

8. Notandum quartò, opinionem faventem humanæ libertati, appellari benignam, quia liberat ab onere servandi legem; eam verò, quæ legis obligationem tueretur, rigidam appellari, juxta communem loquendi usum à Probabilistis investum. An jure, vel injuria, non disputo. Hoc unum certum, veram benignitatem non ex commoditate, vel indulgentia, sed ex vera, & non apparenti utilitate mensurandam esse: nihil autem reverà nobis utilius lege divina, & onere ejus, attestante Regio Propheta, *Bonum mihi lex oris tui super millia auri, & argenti*.

9. Rursus aliis nominibus opinio stans pro lege dicitur turior, quæ favet libertati, minus tuta, vocatur: ubi, etsi voces comparativum sonent, re tamen ipsa non nisi positivum significatum habent; sola enim opinio, quæ militat pro lege, tuta est, quippe quæ sola liberat ab omni peccandi periculo; opinio verò favens libertati, affert secum periculum peccandi materialiter saltem, unde simpliciter tuta esse non potest. Exempli gratia: opinio, quæ docet, acceptum propter lucrum cessans, omnino restituendum esse, sine ullo periculo peccandi accipitur: opinio verò negans in hoc casu obligatio-

nem restituendi, exponit operantem periculo violandi saltem materialiter legem.

10. Cæterum Recentiores communiter jam dicunt, hanc divisionem esse de subjecto non supponente; quia nulla est opinio verè probabilis in sensu suo, quæ minus tuta re ipsa sit; opinio nanque favens libertati, si semel sit probabilis, est tutissima, non minus, quam opposita legem propugnans (quin etiam magis, si Deo placet, ut multi Caramueli subscribentes ex Recentioribus intrepidè ajunt) quippe quæ excludit omne prorsus periculum peccandi imputabiliter, seu formaliter: non est autem possibilis major securitas, quam quæ nullum periculum secum admittit. Ubi nota modestiam, & animi moderationem, nempe, quo loco sententiam nostram sententiæ suæ contradicentem, hi Theologi benigni reponant, & memor esto, dum eorum querelas de Auctoribus nostris audieris.

11. Nunc verò, si rogentur, quid de periculo peccandi materialiter, & violandi re ipsa legem? Ajunt intrepidissimè, verum esse, quòd opinio benigna ejusmodi periculum non arceat, immò valdè frequenter (quin & frequentius, si sit minus probabilis) conjungatur re ipsa cum violatione materiali legis: sed violationem istam nihil mali esse, nihil nobis nocere, neque periculum ejus curandum in terminis suæ sententiæ. Ita ipsi: num satis piè, & acutè, judicent alii nobis prudentiores. Id cunctis verè piis, & cautis, compertum esse debet, nempe, ut omne periculum violandi materialiter legem, non transeat in periculum peccandi, etiam formaliter, immò, ut non sit formale peccatum, violatio materialis divinæ legis non modò nihili facienda non est, sed potiùs vehementer timenda, atque pro viribus semper viranda. Verum hoc aliàs.

Modò autem sufficiat breviter adnotasse, in quo sensu divisio ista, quæ

quæ à præcedenti solis vocibus differt, communiter recepta sit. Utraque verò secundum omnes est purè materialis, quippè quæ neque dividat opinionem probabilem, neque probabile formaliter acceptum, sed ipsius materiam tantum.

12. Unde facilè colliges, probabile, seu probabilius, immeritò ab aliquibus imperitis confundi cum tutiori, vel minus tuto, cum prorsus ab illo præscindat. Utique omnis opinio stans pro lege contra libertatem, est eò ipso tutior (ut supponimus cum prudentioribus Probabilistis) utpotè magis distans à peccandi periculo: at non est necessariò probabilior, sed potest esse minus probabilis, aut etiam improbabilis omninò, si nimirum sit destituta sufficientibus fundamentis, quibus movere possit ad prudentem assensum: quo casu opinio opposita erit magis, aut unice probabilis, non tamen tutior, sed potius minus tuta, utpote minus à peccato remota; cuius rei obvia sunt exempla.

13. Notandum quintò, celebrem esse, & usitatissimam divisionem opinionis probabilis in probabilem solùm speculative, & speculative, simul & practicè. Quæ divisio, si dividat opinionem universalius sumptam, & ut abstrahit à materia morali, antiquissima est, & à sæculis ubique recepta, juxta celebrem divisionem scientiæ, in speculativam, & practicam, sive in activam, quæ practica est, & in purè contemplativam, quæ speculativa appellatur. Si verò sermo sit de opinione tantum morali, & in sensu superiùs insinuato, primus divisionis Inventor videtur fuisse Cajetanus, quem Navarrus deinde secutus est. Sed nihil jam frequentius apud modernos Probabilistas, qui nihil ferè expediunt, nisi sub distinctione *speculative*, vel *practicæ*, & nihil non per illam expediunt.

14. Est autem apud ipsos opinio speculative probabilis, quæ re-

spicit moralem actionem secundum se, & abstractam à suis specialibus, vel ab aliqua saltem particulari circumstantia: practicè verò probabilis est, quæ proponit objectum ut subest suis omnibus circumstantiis particularibus; agere nanque non est abstractè, sed sub omnibus circumstantiis. Hinc, cum sæpe contingat, ut objectum abstractè, & secundum se licitum, ex adventu alicujus circumstantiæ particularis fiat illicitum, vel è contra, fieri quoque potest, ut opinio, quæ erat speculative probabilis, practicè improbabilis sit. Atque hæc est inter Recentiores communis divisionis explicatio.

15. Hanc tamen divisionem, & explicationem ipsius, jam pridem P. Vazquez acriter impugnaverat, post Cordubam, quem ipse laudat, & refert; & alii deinde post ipsum. Sanè, quæ Recentiores significare volunt, vera reipsa sunt secundum intentionem ipsorum: termini tamen, quibus utuntur, valde sunt improprii. Videatur, si libuerit, ipse Vazquez; nos enim hic consuetos eorum terminos referimus, non impugnamus. Quid verò sit absolute tenendum juxta principia nostra, constabit ex dicendis.

16. Illud autem omninò non omittendum, complures in dies emergere, & quasi terra ipsa parturiente, ebullire opiniones morales singulares, quæ principio quidem non practicè, sed speculative dumtaxat, probabiles dicuntur, ac reputantur; paulatim verò, patronis accedentibus, practicam etiam solènt probabilitatem nancisci, & sub communi censu aliarum opinionum, quas tutas vocant, deinceps computantur. Ejusmodi opiniones, cum ex objecto suo sæpè non differant, non videntur dici probabiles practicè, vel speculative, in sensu divisionis exposito; sed per purè speculativam, & non practicam probabilitatem, significari tantum videtur (quantum nobis con-jicere fas est) probabilitas quædam sub

Vazq. to. 1.
in 1.2. d. 62.
c. 4. & d. 65.
c. 1.

subdubia, atque adeò non satis firma, neque sufficiens ad practicè operandum.

ARTICULUS II.

Duo insuper prænotanda.

17. **P**ræterea notandum adhuc est, & distinctiùs præsupponendum, probabilitatem conscientiae (id est, propriam opinionum moralium, quæque sufficiens sit ad conscientiam ritè formandam) strictiùs hic usurpandam esse, quàm ut confundi debeat, aut possit cum alia probabilitate, quæ generaliter dari solet omnibus opinionibus non prohibitis, sive moralibus, sive non moralibus, ratione cujus edi possunt in lucem impunè, ac sine impedimento, quamvis nec solidum fundamentum habeant, nec prudentem assensum communiter mereri censeantur. Hanc probabilitatem (quæ, si placeat, vocari potest communis, seu transcendentalis probabilitas impunitatis, vulgaris, & secundùm dici), etiam dum cadit in opiniones morales, esse ex formali conceptu suo longè diversam à probabilitate conscientiae, ex eo manifestè patet, quòd nulla moralis opinio potest dici probabilis pro conscientia formanda, nisi quæ solido fundamento nitatur, & prudentem assensum mereri valeat, ut omnes unanimiter fatentur.

18. Nihilominus P. Terillus, ut P. Elizalde argumentis occurreret, latè contra ipsum contendit, nullam omninò esse probabilitatem opinionibus dari solitam, quæ sit diversa à probabilitate conscientiae, nisi ut summum de materiali, seu ratione tantùm materiæ non spectantis ad lineam moris: quia nullus, inquit, aliquam opinionem, sive de linea moris, sive de alia, censet, aut dicit aliquando probabilem, nisi, quam judicat esse innixam fundamento magni momenti, ob quod assensum verè prudentem, probabilemque mereatur.

19. Sed enim difficillimam provinciam, immò verò incredibilem, Terillus suscipit, in qua tot ferè contrarios habeat, quot habet libros orbis litterarius. Profectò, qui Censorum librorum edendorum, seu Revisorum munere funguntur, doctrinis omnibus, & opinionibus, quæ in libris sic revisis continentur, aliquam tribuunt probabilitatem, cum illas omnes de facto approbent, & sua subscriptione confirmant. Quis verò dicat, illos, aut censere, aut testificari, nullam omninò esse propositionem in libris, quos sic revident, & approbant, quæ prudentem assensum non mereatur? Dicit quidem Terillus: sed paucos credo inveniat, qui sibi credant, nisi fuerint ex illis, qui nihil non credendum Terillum posse loqui crediderint. Cum similibus autem stultum foret velle còtendere.

20. Rursus ex terminis, opinabile, probabile aliquomodo est; nam quidquid intellectus opinatur, per actualem assensum approbat: ut enim optimè Augustinus aiebat, *Quis enim id, quod credit, non probat, aut quomodo est illud, quod sequuntur, si non probatur, probabile?* At non omne opinabile, etiam in linea moris, sufficit ad honestè operandum; aliàs sufficeret quicumque error, quod erroneum foret asserere.

21. Ulteriùs in quæstionibus Scholasticis, seu Philosophicis, seu Theologicis, multæ opiniones sunt; quas Auctores Scholæ unius evidenter existimant demonstrari contra alterius Scholæ Auctores: & nihilominus opiniones oppositas, quas ipsi judicant evidenter falsas, & destitutas solido fundamento, non renuunt appellare probabiles; quod obvium est, ac certius, quàm ut exemplis egeat ostendi.

22. Præterea quid frequentius apud Auctores, quàm plures opiniones morales appellare probabiles speculativè, practicè verò omninò improbabiles; vel affirmare expresse,

E scñ-

Terill. i. p.
de Regu.
mo. q. 6. &
26.

Aug. li. de
utilit. cred.
c. 11.

Sua. to. de
Fid. d. 21. f.
4. n. 20. &
21. & to. 3.
in 3. p. d. 6.
5. 1. & d. 21.
1. 3. ver. *Ad*
decretum, &
to. 5. de cen-
su. d. 7. f. 5. n.
12. Sanchez
li. 1. Sum. c.
2. n. 13. Fa-
gun. to. 2. in
Deca. li. 7.
c. 20. n. 5.
Ovie. in 1. 2.
tr. 8. cōtrov.
1. pu. 7. §. 3.
n. 109. &
alii plures.

sententiam aliquam probabilem esse, contrariam verò in praxi tenendam? Videantur in rem istam Doctor Eximius, Sanchez, Fagundez, Oviedo, & alii plures, locis ad marginem adnotatis.

23. Tandem omnis opinio tenuiter probabilis de linea moris, aliqua gaudet probabilitate, ut ex ipsis terminis constat. At talis probabilitas non sufficit pro formanda rectè conscientia, cum oppositum sit articulus tertius ab Innocentio XI. damnatus post editum Terilli librum.

Certum igitur est, aliquam esse probabilitatem opinionibus tribui solitam, quæ non materialiter tantum, sed formaliter etiam diversa sit a probabilitate conscientiæ, adeoque conatum Terilli vanum esse, ac inefficacem.

24. Hic jam conceptus proprius moralis probabilitatis exactè videbatur exponendus. Sed, cur id non præstemus, ut rationem reddamus. Notandum demùm, exactam opinionis probabilis definitionem, aut explicationem, pendere omninò ex resolutione hujus potissimæ controversiæ, ut ex dicendis liquidum fiet. Porro utriusque sententiæ Auctores opinionem probabilem exponunt juxta sua quique principia, quæ certè valdè inter se diversa, quin & extremè opposita sunt.

Terill. de
consc. pro-
ba. q. 2. n. 41.

25. Terillus sic definit opinionem probabilem, *judicium absolutum de aliquo objecto, sed incertum, nixum motivo prudenti, cui homo irreprehensibiliter assensum præbet*; in quam definitionem verbis paulò diversis omnes re ipsa Probabilistæ eunt. Illam Terillus ipse fusissimè suadet, & explicat, per centum ferè paginas, videlicet à quinta usque, ad secundam supra centesimam, adhibitis tot distinctionibus, conditionibus, notis, regulis, exceptionibus, ac præceptis, usque valde subtilibus, & ingeniosis, ut ars ista inveniendi opinionem verè probabilem, similima mihi videatur arti inveniendi

medium, quam Dialectici in Summulis tradere solent, & quam Sophista *pontem asinorum* per irrisionem appellavere. Et nihilominus (quis non miretur), cum veritas divinarum legum juxta Probabilistas sit inventu impossibilis moraliter, ac per se loquendo, adhuc per judicium probabile; hæc tamen probabilitas Recentiorum facillimò negotio inveniri potest, & debet, ad conscientiam rectè formandam, non per judicium merè probabile, sed omninò certum, & evidens. Mysterium hic procul dubio latet: sed revelabitur, Deo volente.

26. Istam Terilli definitionem, prout jacet, non gravantur recipere Auctores contrariæ sententiæ: sed quoad voces dumtaxat, nam res significata juxta ipsos prorsus diversa est, ut ex postea dicendis planum fiet. Nempè Terillus, & alii Recentiores per motivum prudens intelligunt rationem assentiendi, etiam communem utrique parti contradictionis, etiam parti minus probabili, & quæ operanti ipsi pro priori ad assensum non solum appareat indifferens ad veritatem, & falsitatem, verum etiam inspectis omnibus, magis derrata, & connexa cum falsitate; cum hoc enim cohæret juxta ipsos, quod motivum istius partis sit motivum magni momenti, habeatque qualitates, seu conditiones omnes, quæ requiruntur, ut sit ingens, & grave, potensque movere ad assensum absolutè prudentem, ac penitus irreprehensibilem.

27. At verò Auctores contrariæ sententiæ constanter negant, tale motivum in eventu proposito movere posse ad aliquem assensum, nedum ad assensum prudentem, & consequenter negant, illud esse probabile relatè ad intellectum, oppositum motivum perpendentem; nam quod ab intellectu probari per assensum non potest, neutiquam potest esse ipsi probabile, ut, vel ex ipsis terminis constat, & Augustinus nuper do-

cebat, ut rem de se exploratam, ac notam.

28. Opinio ergo verè probabilis secundum hos Auctores est illa tantum, quam intellectus probare potest per assensum directum innitentem motivo, quod, vel sit unice verosimile, taleque existimetur absque passione, & culpa, vel, si adsit ex opposito motivum alterum, sit, omnibus inspectis, absolute verosimilius, & quidem manifestè, atque perceptibiliter, ita ut exiguum fundet deceptionis formidinem, & quæ prudenter possit contemni juxta veram doctrinam, quam alibi trademus.

29. Hinc fit, ut ad præsentem controversiam (si congruè, atque legitime disputare velimus) nulla supponi debeat, aut possit exacta definitio opinionis probabilis. Ratio ex dictis est evidens: quia, nec supponi potest aliqua definitio communis, & ab utràque sententiâ abstrahens, cum nulla sit ejusmodi reipsa, sed unice quoad sonitum vocum: nec aliunde supponi potest alterius ex oppositis sententiis definitio determinata, aliàs illa sententia supponeretur, indeque quæstio fieret impossibilis, vel ridicula saltem, ac nugatoria. Præfens igitur controversia, ut disputari commodè possit, sub alio sensu debet institui, quem omnes admittamus, quique de se præscindat ab utraque sententia, & à particularibus utriusque partis principiis, ut jam expono.

ARTICULUS III.

Exponitur germanus quæstionis sensus.

30. **I**Taque, ut in præsentem rectè procedat disputatio nostra, & ne difficultatem tanti momenti, quæ clarè expediendam suscipimus, vocibus obvolvi contingat, abstrahendum omnino est, non solum ab utraque sententia, sed etiam ab exacta definitione opinionis probabilis proba-

bilitate conscientia, quam juxta sua quisque principia ex propria sententia deducit, ut convincit discursus proximè factus.

31. Ubi obviter observa, quam ineptè nonnulli in hac materia parum versati, & ne quæstionis quidem sensum callentes, sic arguere soleant: *licet sequi opinionem verè probabilem: sed opinio benigna minus probabilis verè est probabilis, ut ex terminis constat: ergo:* Et dum ipsis negatur Minor, stupent, & scandalizantur, quasi scilicet alter concedere deberet sine ulteriori aliqua probatione propositionem clarè continentem sententiam, quam refellit, & nihil aliud.

32. Sensus ergo legitimus, & expeditus quæstionis est, utrum ille, qui dubitat, an actio aliqua sit mala moraliter, seu prohibita per legem Dei, quia pro utraque parte novit esse rationes, & Doctores graves, ac pios sibi invicem repugnantes: & postquam sufficientem diligentiam adhibuit ad resolvendum dubium, inveniendamque veritatem; tandem inspectis omnibus fundamentis, tam à ratione, quam ab auctoritate, & maturè consideratis, judicat esse verosimilius, talem actionem esse prohibitam, cò quòd fundamenta illius partis superent fundamenta partis oppositæ: an, inquam, iste nihilominus possit eam actionem licitè exequi?

33. Et præscindimus nunc à modo, quo conscientiam formare debeat: an suspendendo judicium omne circa objectum ipsum directum, an potius judicando directè, ex fundamentis, licet levioribus, actionem illam licitam esse, juxta duplicem viam statim exponendam, qua incedunt Recentiores Probabilistæ, & de qua mox distinctè, & accuratè sigillatim agendum est. Præscindimus similiter à qualitate fundamentorum, & à cæteris conditionibus, quæ concurrere debent ex ea parte juxta Auctores sententiæ affirmativæ, ut actio il-

la licita sit; tum quia hoc etiam apparebit inferius; tum quia ex illis non pendet quaestionis absoluta resolutio, quandoquidem sententia negativa, quam nos sumus propugnaturi, absolute, & in omni eventu negat, actionem illam licitam esse.

34. Hic est legitimus sensus quaestionis, quam sub his terminis instituimus, ut expeditior sit disputatio, & clarius rei difficultas appareat, licet eadem sit reipsa, & ex eisdem principiis resolvenda, in terminis aequalis probabilitatis utrinque, nempe casu, quo nullus percipiatur excessus inter motiva utriusque partis; in quo casu quid sit tenendum, facillime constabit ex resolutione quaestionis in priori sensu institutae, & si quid specialis difficultatis occurrerit, (occurreret autem nihil, aut paene nihil) expendere non omitteremus.

35. Sed, ne quisquam turbetur, aut falsam judicet doctrinam traditam sane verissimam, & ab omnibus admittendam, observandum ulterius est, nihil frequentius apud Probabilistas (quin & apud modernos oppositae sententiae Auctores), quam praesentem quaestionem disputare, & argumenta utrinque proponere sub terminis majoris, atque minoris probabilitatis, vel opinionis probabilioris, seu magis, & minus probabilis. Sed parum id refert. Nam facilem potest locutio ista, & multiplicem sensum habere, quin minimè repugnet legitimo sensui quaestionis, prout à nobis est instituta.

36. Primum nanque intelligi potest de probabilitate transcendentali opinionibus dari solita, quam exposuimus artic. praeced. Secundò apud Auctores Probabilistas tuentes libertatem opinandi quoad specificationem, ut ajunt (quam latè refellemus sequenti controversia) accipi potest de opinione probabilis, sive probabiliori, per ordinem ad approbationem, & assensum possibilem intellectus praestandum parti minus proba-

bili, praescindendo tamen ab eo, quòd assensus sit prudens, aut imprudens, & regula sufficiens, vel insufficiens ad regulandam operationem honestam. Tertiò denique potest locutio illa intelligi de quadam probabilitate absoluta, idest, de opinione probabilis, quae talis sit comparative ad alios viros doctos, ac pios, illi vel assensuros, vel assentientes, quidquid de ipso operante sit; haec enim probabilitas (de qua mox latius) congruè vocari potest absoluta, quia non dependet ab approbatione istius, vel illius intellectus determinati; ad differentiam probabilitatis, quae talis est relatè ad operantem ipsum, & quae potest, & solet relativa vocari.

37. Nos igitur, ut mori morem geramus, vulgaribus his terminis utemur in primo, vel in tertio sensu usurpatis, abstrahendo, ut par est, in ipso quaestionis examine, ab eo quòd aequalis, aut minor probabilitas, sit, vel non sit sufficiens ad conscientiam rectè formandam. Denique nos ubique, ut de voce non contendamus, per opinionem probabilioris, & minus, vel aequè probabilem nihil aliud intendimus significare, quam assertionem gravium Doctorum (si quidem aliquos patronos habeat), cujus rationes, & fundamenta, vel majora sunt, vel minora, vel omnibus inspectis, aequalia fundamentis partis oppositae.

ARTICULUS IV.

Reiecta duplici opinione damnata, proponitur sententia recentium Probabilistarum juxta duplicem viam, per quam incedunt, & ipsius auctoritas summam in sinuatur.

38. **I**N hac igitur celebri controversia, cujus sensus legitimus, ac realis perspicue, nisi fallor, manet expositus, duae fuerunt olim sententiae in contraria extrema abeuntes, & à veritatis scopo absurdè pariter aberrantes. Altera scilicet plus justo be-

ni-

nigna (quam benignissimam appellabimus) generaliter asserere licitum esse amplecti, & ad praxim deducere quolibet opinionem, tenuiter etiam probabilem, dummodò verè probabilis esset, juxta recentis utique Probabilismi sensum. Altera verò plùs justo severa (quam rigidissimam, aut severissimam appellare meritò possumus) per oppositum rigoris extremum contendebat, nunquam licere sequi opinionem aliquam minus tutam, quantumcumque probabilem, & consequenter ad honestè operandum postulabat judicium de actionis honestate, minimè opinativum, sed absolutè certum, & evidens.

39. Priorem opinionem tenuerunt aliqui Neoterici Probabilistæ, & quidem admodum consequenter ad principia moderni Probabilismi, ut ipsi existimabant, & nos etiam existimamus. Posteriores verò docebant nonnulli, vel apertè Jansenistæ, vel certè à Jansenismo haud nimium abhorrentes. Utraque autem jam in magnum animarum beneficium palam proscripta est, & severè damnata ab Ecclesia Catholica, prior scilicet ab Innocentio XI. ann. 1679. die 2. Martii his verbis præconcepit, *Generatim, dum probabilitate, si ve intrinseca, si ve extrinseca, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeat, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus*, qui est articulus tertius ex 63. tunc damnatis: posterior verò ab Alexandro VIII. ann. 1690. die 7. Decembris sub his verbis expressa, *Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam*, qui tertius itè est inter alios 31. quos Pontifex iste confixit.

40. Nihilominus tamen ad veritatem adeo necessariam, quam inter hæc extrema constitutam esse, jam novimus, non unica, & insectilis via, quod summopere optandum esset, sed duabus, iisque diversis, immò verò è regione positis, & extremè inter se contrariis, Catholici Doctores contendunt. Alii nimirum do-

cent, licitum adhuc esse sequi opinionem quamlibet minus tutam, verè tamen probabilem (in sensu jam expolito, & exponendo), etiam si post adhibitam diligentiam appareat operanti, inspectis omnibus fundamentis, æquè tantum probabilis, aut etiam minus, quam opinio tutior opposita. Alii autem illicitum semper id esse, adeoque opinionem tutiorem in eventu proposito semper esse tenendam, non minus constanter affirmant.

41. Primam sententiam communiter propugnant Theologi moderni hujus sæculi, qui ab ipsa probabilitate communi, etiam falsis opinionibus, cui tantopere plaudunt, ac deferunt, Probabilistæ meritò nuncupantur. Non tamen omnes unicà incedunt vià in propugnanda sua sententia, sed in duas valde diversas longissimè inter se discedunt. Nempe, quidam ipsorum docent nunquam licere amplecti aliquam opinionem, in intellectu ipsius operantis subjectivè, & formaliter non existentem, si ve quam ipse operans veram non reputet per actuale assensum: attamen censent posse intellectum judicare absolutè veram partem, etiam minus probabilem, & quæ pro priori ad assensum appareat ipsi innixa fundamentis levioribus. Unde fit tadem secundum hos Auctores, ut usus opinionis minus tutæ, antecederetque minus probabilis, licitus absolutè sit; nunquam tamen quis licitè operetur ex opinione aliqua minus tuta, quæ sibi minus probabilis sit tunc, cum actualiter operatur, quia nemo opinionem, cui assentitur, putare potest minus probabilem in sensu composito assensus.

42. Cæteri verò Probabilistæ, cum nequeant, vel inviti non videre, sententiam suam hoc modo propugnatam reddi nimis incertam, multumque viribus infirmari, quippe, quæ valde debili fundamento innitatur, illo videlicet principio Philo-

sophico de indifferentia intellectus nostri ad opinandum partem minus probabilem, quod antiquiores omnes, & Philosophi, & Theologi, immò & graviores quique, etiam ex Recentioribus, vel negant, vel in dubium vertunt: cum hæc, inquam, non possint non videre, ne in has angustias redigi compellantur, ajunt, non esse opus ad usum opinionis minus probabilis, & minus tutæ, ut subjective existat in intellectu ipsius operantis, sed sat esse volunt, si objective tantum existat.

43. Hoc est, ut possim licite exequi actionem aliquam, sufficit, inquiunt, mihi, si videam, viros aliquos pios, ac doctos opinari absolute, licet ex fundamentis mihi levioribus, eam actionem licitam esse, quanvis ego directe opinionem ipsorum non probem, aut existimem veram, sed vel contrarium judicem, vel saltem omne judicium suspendam circa objectum ipsum directum, seu directe consideratum: nam eo ipso prudenter possum assurgere ad judicium reflexum, & practicum conscientie dictamen, quod firmissimè credam, objectum illud honestum esse, nullumque in ejus prosecutione contingere posse peccatum, ita videlicet formando conscientiam: *Qui operatur ex opinione, & dictamine verè prudenti, prudenter, & honestè operatur: sed ego, dum amplector objectum istud, operor ex dictamine verè prudenti, ex opinione scilicet gravium, ac prudentum virorum: ergo prudenter operor, & honestè.*

Hæc est altera via, qua gradiuntur Probabilistæ Recentiores, qui Reflexistæ solent appellari, eo quod reflexionibus nimis confidant, & ad illas passim appellent, nec aliter in suis principiis, quam per similia, principia reflexa, & judicia eisdem innixa, rectam conscientiam formari posse, ultrò fateantur, ac profiteantur.

44. Jam verò auctoritatem hujus sententiæ sub terminis commu-

munibus, & abstrahendo nunc à diversis ipsius explicationibus, seu modis, quibus propugnatur, ut summatim hic indicemus, Terillus de conscientia proba. q. 22. per totam eruditissimè, ac prolixissimè ejus patronos referens, & accumulans, ultra centum, & quinquaginta catalogum eorum contexit, quos ut indubitatos adducit; nominatim verò inter ipsos meritis laudibus commendatum S. Franciscum Salesium. Addit autem ibidem (sed ad majorem solum, ut videtur, ostentationem, & auctoritatis strepitum) antiquos omnes, aut ferè omnes, ab anno 1300. usque ad 1500. quorum verba late producit, & quoad rem ipsam saltem sibi favere dicit.

45. Hinc, cum filum deficeret, diversis conjecturis, & exemplis (quæ tamen ipse certissima appellat) sententiam suam ad Ecclesiæ initium, immò & ad mundi ipsius originem continuatâ serie perducit. Neque mirum id cuiquam videri debet, cum non defuerit nobilis Probabilista, qui Cælo quoque illam inferere non dubitaverit, seridè, & operosè contendens, ipsos Beatos Angelos ex opinione solum probabili, etiam æquè, vel minus, quam oppositâ, aliquando fuisse operatos. Rem verò risu dignam, si ejusmodi res foret, quæ risum ferret!

46. Præterea idem Terillus aliqua testimonia ex sacra pagina pro sententia sua producit, quibus deinde q. 26. & rursus 1. p. de Regu. mor. q. 8. plurima adjungit ex Jure Canonico, quæ ex multiplici praxi, & factis ipsis Summorum Pontificum insuper roborare contendit. Quæst. verò 27. nonnullos SS. Ecclesiæ Patres, idest, Augustinum, Hieronymum, & Bernardum, sibi quoque favere affirmat. Est autem cæteris mirabilius, quod D. Angelicum clarissimè, ut videbimus, si quando aliàs, in hac controversia locutum, non solum audeat utcumque exponere, sed & pro se referre non dubitet.

Caramuel
in suo Apolo-
gema.

tet. Denique docti quidam Recentiores V. P. Ludovicum à Ponte, Probabilistarum sententiam in propriis terminis tradidisse gloriantur, in manuscriptis ad 1. 2. quæ in Bibliotheca Vallis-Oletana nostri Ambrosiani Collegii asservantur.

47. Hoc est in summa auctoritatis pondus, quod pro sententia sua producant, & confidenter nimis passim deprædicant verbis quàm magnificentissimis Probabilistæ moderniores. Quantum verò re ipsa sit, videbit Lector haud sine admiratione, ubi in secunda parte fidei trutinæ ponderabitur; ibi enim, & hujus, & contrariæ sententiæ auctoritas latet, & exactè per sua capita à nobis, ut promisimus, examinanda est, & juxta veritatis, atque justitiæ leges jus suum unicuique tribuendum, nullo relicto Probabilitatis justæ appellationis effugio. Interim verò præmonere sufficiat (quod suo loco facile ostendemus), nullibi falsitates, vulgaritatesque palpabiliores, ac minus excusabiles admisceri, quàm circa auctoritatem Probabilismi ex numero suorum patronorum; cum tamen nullum majus (aliud dicere potui) præsidium habeat, nec quidquam aliud frequentius, ac gloriōsius à suis sectatoribus decantetur.

ARTICULUS V.

Deferitur affirmativa Probabilistarum sententia, & insinuat leviter, tum auctoritas, cum potissimum fundamentum negativæ, & veræ sententiæ.

48. **S**ententia negans universaliter licitum usum cujusvis opinionis minus, aut æquè tantum probabilis in sensu quæstionis expósito, nō solum nobis vera videtur, & omnimodis amplectenda, sed nunquàm satis mirari possumus (testor æternam Dei veritatem), ac magis in dies miramur, oppositam sententiā affirmativam tot, tamque insigni-

bus, ac piis Doctōribus, unquàm persuaderi potuisse.

49. Porro sententia nostra multis in primis admodum opportunis, & non obscuris, aut generalibus, ex Scripturis Sacris testimoniis efficacissimè comprobatur. Deinde ex sacro Jure Canonico (tum etiam ex Civili) multa producantur Decreta, quibus non solum eam fulciri, sed & decidi expressè videatur. Præterea plurimis Summorum Pontificum insinuationibus, & approbationibus, iisque nimium expressis, ac manifestis (quas in medium producere promptum sit, & opportuno loco producantur): multarum Synodorum Provincialium Decretis, Illustrissimorum Prælatorum Edictis, & encyclicis epistolis crebrò datis ad Parochos suarum Diocesium, sacrarum item Religionum sanctionibus Apostolicæ Sedis auctoritate confirmatis, nobilium insuper Universitatum publicis, & authenticis statutis, aliisque pluribus auctoritatis momenti, validissimè communitur. Accedit his SS. Doctōrum, & Ecclesiæ Patrum auctoritas, pluribus nobis testimoniis non dubiis, sed illustribus consignata.

50. Tādē ex Scholasticis Doctōribus omnes ad unum, quā tacitè, quā expressè ad annum 1578. in quo Bartholomæus à Medina primus contrariam docuisse videtur, (si tamen docuit in sensu Recentiorum) nostræ sententiæ suffragati sunt; nullus namque invenitur, qui ante id tempus sententiam Probabilistarum, vel docuerit, vel insinuaverit (non hic moror Auctorem parvi cujusdam libri idiomatis vulgaris, qui eodem fere tempore Medinæ sententiam traderat), idque fatentur palàm graviores quique Probabilistæ, & factō ipso notorium est. Ne quis verò fallatur Terilli verbis, noverit, ipsum, dum affirmavit, antiquos omnes sibi favere, non loqui in sensu nostræ quæstionis, sed in alio longe diverso, nimirum absolutè propugnante licitum

tum usum opinionis probabilis; pro quo nos etiam omnes referre posset, atque deberet. Artem verò, qua fortè ita confusè locutus est, alibi jam deteximus, & detegemus iterum suo loco, ut omnis deceptionis in re notissima occasio præcidatur.

51. Qui verò sententiam Benignam à Medina primò traditam, & ab aliis post ipsum Recentioribus in sensu fortè alieno avidissimè arreptam, & propugnatam, non solum expressè negaverint, sed acriter infectati sint, doctissimis editis libris, quibus plerumque eam ex professo refellunt, ultra centum jam numerantur ex totius Europæ florentissimis Accademiis celebres Magistri, ac Doctores, in quibus sunt quamplures Antistites piissimi, atque sapientissimi, præter quamplures alios S. R. E. Eminentissimos Cardinales; è quibus omnes prorsus modò superstites nostræ sententiæ ex corde suffragari, & à moderno Probabilismo nimis alienos esse, testatur eruditissimus Cardinalis de Aguirre in sua nova Conciliorum Synopsi (typis vulgata Romæ an. 1695. in ipsa facie Curia Romanæ) nu. 24. Quibus denique omnibus plures, & plures alii in dies certatim accedunt: pæne quotquot syncerè, seriòque quæstionem evolvunt, neque rem tanti ponderis, à qua salus pendet æterna, levibus, ac superficialibus, imperiti vulgi rumoribus temerè committere audent.

Horum omnium, quæ factò notoria sunt, ne fidem gratis postulare videamur, fusè opportuno suo tempore, & loco, certà veritatem ostendimus. Interim verò auctoritatem maximam, qua sententia nostra munitur, & cui contrariæ sententiæ auctoritas, ne comparari quidem meritiò potest, summatim hinc perstrinxisse sufficiat, ut multi nimium vulgariter decepti, & alios multos facile decipientes, cautiore in credendo deinceps fiant.

52. Argumenta verò à ratione,

quibus sententia nostra communiter suadetur, plurima sunt, atque validissima, immò eorum non paucam manifestè demonstrativa, ut suis locis monstrandum est. Illud autem potissimum inter omnia, quæ ex fundamentis præactis ad primam nostri Operis controversiam, statim intuitu se offert, & jam ibidem est adumbratum. Nimirum, nemo licitè, & honestè operatur, nisi qui diligenter, seriò, & ex corde intendit conformare operationem suam cum regula prima honestatis, idest, cum voluntate, seu lege Dei: at quisquis operatur ex opinione aliqua minus tuta, & simul minus sibi, vel æquè duntaxat probabili, non intendit seriò, & ex corde operationem suam conformare cum regula prima honestatis: ergo nec licitè, nec honestè operatur.

53. Hoc argumentum negotium planè conficit, quippè quod veritatem sententiæ nostræ evidenter demonstrat, ut videbimus. Caterum, ut patenter ob oculos id constituamus, nullusque maneat tergiversandi locus, oportet ante omnia geminum fundamentum, cui innititur sententia contraria, & à quo penitus dependens est, juxta duas vias diversas, in quas Probabilistæ divisi sunt, radicitus prius convellere; id enim si efficaciter præstiterimus, statim vis propositæ demonstrationis expedita, & clarissima apparebit, nullusque nobis contradicere poterit.

54. Prior igitur via, seu modus propugnandi sententiam illam, totaliter dependet, ut vidimus, ab illo philosophico principio de indifferentia proxima intellectus ad opinandum partem contradictionis in actu primo sibi æquè tantum, aut etiam minus probabilem, ex libero voluntatis imperio. Posterior verò ab altero, quod ut principium etiam, idque firmissimum, Probabilistæ proferunt post Terillum ipsius inventorem, videlicet, quod lex, contra quam datur opinio aliqua verè
pro-

probabilis in sensu ipsorum Probabilistarum (nimirum etiam æquè, vel minus, quàm opposita affirmans legis obligationem) satis promulgata non sit, adeoque nullam habeat vim obligandi. Utrunque verò nos suo ordine disputabimus, & postquam conclusiones oppositas, ut certas, & communes, solidissimè statuerimus, argumentum propositum, ut penitus convincens, sine obice ullo urgebimus, & instaurabimus.

55. Sed, antequàm progrediamur ulterius, placet animadvertere, Recentiores Probabilistas sententiam quidem suam sub jucundo, ac placido nomine *sententia benigne*, nostram sententiam sub ingrato vocabulo *sententia rigida*, passim circumferre. Porro viri sapientes, ac cordati nomina non magnopere curabunt, quippe qui probè sciant, sæpè non rei naturam, & veritatem ipsam, sed sensum, & affectum imponentis exprimere. Cæterum, quia vulgares, & imperitos homines jucunda nomina valdè delectant, & in rerum quandoque fugiendarum amorem noxium

imprudentes alliciunt, animadverrant volumus, totum nostrum dissidium cum Recentioribus de re alia non esse, quàm de natura benignitatis, quam suæ ipsi sententiæ arrogant, nobis scilicet contenditibus, benignam illam esse, sed verò non spiritui, sed sensui; illis autem contra tuentibus, esse verè benignam, & spiritui quoque percommodam.

Cum hac ergo animadversione sententiam Probabilistarum benignam quandoque appellare nos quoque in posterum non renuemus, frequentius tamen proprio, ac genuino suo vocabulo *Probabilismi*, seu *sententia moderna*: nostram verò (quandoquidem pari, aut potiori jure, nobis licebit) moderatam, antiquam, ac veram appellabimus; neque enim aliam ipsi quærimus, vel optamus, quàm veritatis benignitatem, quæ vera est, & magna benignitas iis, qui diligunt Deum, & sanctam eius legem, attestante Regio Propheta, *Universe via Domini misericordia, & veritas requirentibus testamentum ejus, & testimonia ejus.*

Psal. 12.

CONTROVERSIA QUINTA.

An, & quatenus Opinari sit nobis liberum, aut necessarium.

1. **P** Rincipium, cui innituntur Probabilistæ, quos directos vocare possumus, illi videlicet, qui priorem viam, seu modum propugnandi specialiter sententiam benignam sequuntur, est, ut præmisimus, libertas nostra, sive indifferentia intellectus ad opinandum quamlibet contradictionis partem, quoties adsunt utrinque fundamenta, aut motiva, quorum quælibet seorsim ab aliis absolute sufficerent ad opinandum. Principium istud in hac controversia solidè, & efficaciter confutandum à nobis est. Verum, ut in examine quæstionis hujus, quæ post natum modernum Probabilismum gravis, ac celebris effecta est, clariùs, atque distinctius procedamus, propriam opinionis naturam exponere priùs oportet.

ARTICULUS I.

Quid sit Opinio, & quatenus formidinem adjunctam habeat?

MUltà subtiliter circa opinionem, & proprietates ejus, disputant Scholastici, quæ si placeat, videri poterunt apud nostros Conim-

bricenses. Sed quia partim spectant ad institutionem Dialecticam, partim ad modum loquendi tantum, ut observant iidem Conimbricenses, nos

Conimbricenses in 1.
Poster. c. 26.